

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

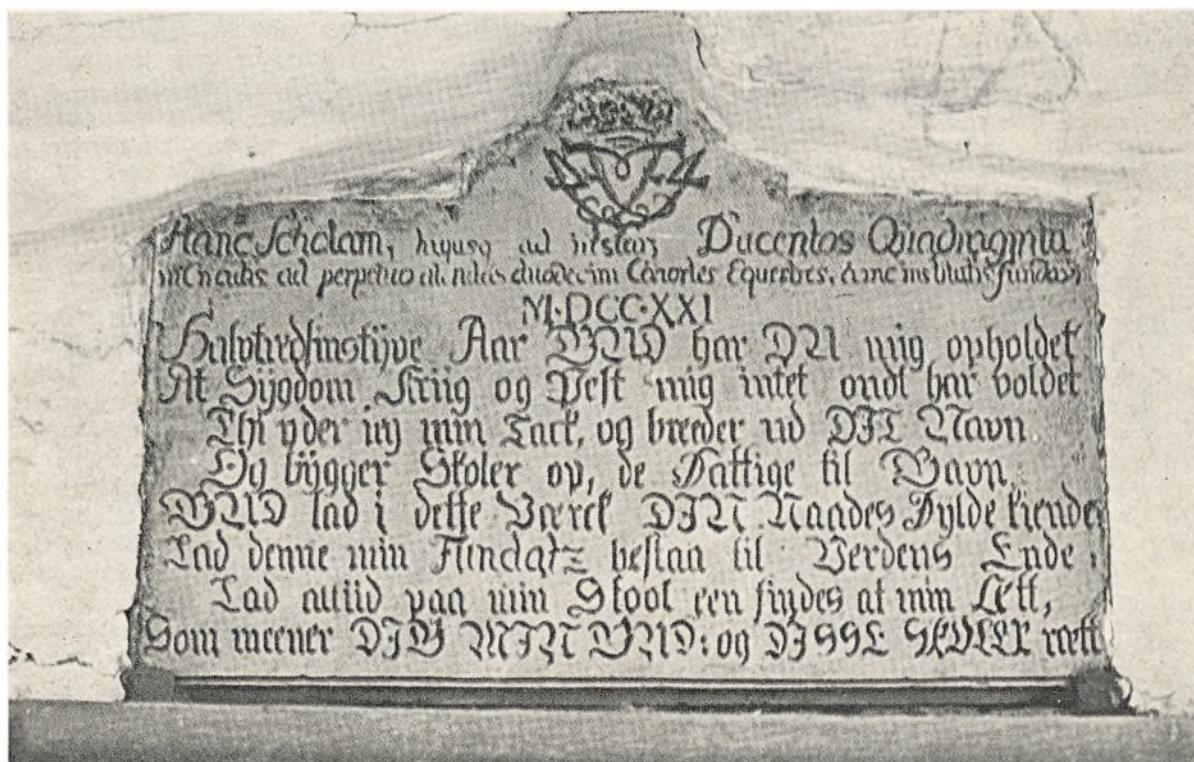

Februar 1978

Lær af fortiden - Lev i nutiden
Virk for fremtiden

Nr. 212 - 36. årgang

Kongepladen på Brønshøj Rytterskole

Halvtredstindstyve Aar, GUD, har DU mig opholdet,
At Sygdom, Kriig og Pest mig intet ondt har voldet;
Thi yder jeg min Tak og breeder ud DIT Navn
Og bygger Skoeler op de Fattige til Gavn.

GUD,, lad i dette Værk DIN Naades Fylde kiende.
Lad denne min Fundatz bestaar til Verdens Ende,
Lad altid paa min Stool een fyndes af min Æt,
Som mener DIG MIN GUD og DIISE SKOLER rætt.

Fr. Rostgaard.

**Medlemsblad for
Dansk Slægtsgaardsforening**

oprettet 5. juli 1941

Redaktion:

Hans Hviid, Fåredammen 11, 5300 Kerteminde,
tlf. (09) 32 14 61.

**Kasserer, sekretær og
annonceekspektion:**

Fru Inger Hansen, Gassehaven 56, 2840 Holte,
tlf. (02) 80 25 37. Postgiro nr. 8 08 31 42

Slægtsgaardsarkivet:

Adresse: H. C. Anderssens Boulevard 4
(2. sal t. v.), 1553 København V, tlf. (01) 11 67 20
Ledere: Arkivarerne P. K. Hofmansen og
Annalise Alstrøm, tlf. (01) ØBRO 95 64. (Træffes
på arkivet tirsdag og onsdag kl. 14—16 el. eft. aft.

Foreningens revision:

Statsautoriseret revisor Kr. Foged, Frederiksgade 1,
1265 København K., tlf. (01) 1177 88.

Landsbestyrelsen:

LANDSFORMAND: Gårdejer Jens P. Petersen, Fa-
rendløse, 4100 Ringsted, tlf. (03) 64 00 24.

Næstformand: Gårdejer Holger Buch Juul, Jæger-
gaarden, Høllund, 7100 Vejle, tlf. (05) 86 50 21.

Gårdejer Peder Møller Frifelt, Frifeltgaard,
6870 Ølgod, tlf. (05) 24 30 87.

*Ovennævnte tre udgør bestyrelsens forretnings-
udvalg.*

Gårdejer Einer Petersen, Kikhavn, 3390 Hundested,
tlf. (03) 33 71 49.

Gårdejer Jens Skau, (R) Nygård, 6630 Rødding,
tlf. (04) 84 62 03.

Gårdejer Jørgen Skoven, „Skoven“, Asdal,
9950 Hirtshals, tlf. (08) 97 11 66.

Proprietær Bent Bjergskov, Rosenlund,
5350 Rynkeby, tlf. (09) 39 13 17.

Formand for bladudvalget.

Hofjægermester Cederfeld de Simonsen, Erholm,
5560 Årup, tlf. (09) 43 10 91 (helst kl. 9-10).

Gårdejer Børge K. Fjordside, Skalstrup,
7570 Vemb, tlf. (07) 88 40 94.

Gårdejer Jens Bligaard, Oddense, 7861 Balling,
tlf. (07) 58 10 11.

Gårdejer Poul Ipsen, Paradisgaarden,
3740 Svaneke, tlf. (03) 99 65 35.

Gårdejer N. Sehested, Holmstol, 8883 Gjern,
tlf. (06) 87 50 19.

Gårdejer Chr. Thyboe, Kirkemosegaard,
8991 Spentrup, tlf. (06) 47 70 87.

Gårdejer Erik Strange, Trættevejen 41, Øverup,
4800 Nykøbing F., tlf. (03) 83 92 12.

Formand for arkivudvalget.

Bladet er medlem af
DANSK Fagpresseforening.

Det er ulvetider

De seneste måneder har afslørte en tidstendens som nok må mane til eftertanke. Både ude og hjemme springer bomberne og ordkløveri sønderriver, fordi man er utilfreds. Utilfreds med samfundet, med lederne, med naboen, med sin næste, som har en anden placering — og vel også med sig selv. Der går en bølge af terror gennem mindre kredse og igennem landene, vel nok fordi kontaktfladerne mindskes og løbsagtheden behersker indstillingen mere og mere, indadtil i familierne og i det fælles på mange sæt. Og det sker midt i en tid, hvor der tales om det nære samfund uden at viljen til nærhed altså vokser.

Folkestyrets problem er fortsat og nu i meget forstærket grad et kommunikationsproblem. Og i denne situation er bl. a. vælgerforeningernes mindskede betydning en mærkbar årsag. — Det ses f. eks. tydeligere og tydeligere, at de politiske ungdomsforeningers forskoling over flere årtier havde en kolossal værdi og nu, da de har tabt terræn, kendes virkningerne videre ud i det folkelige liv, i det politiske, det erhvervs-mæssige osv. — Vi mangler oplysningsfolk i dette land — uden for teknokratkredsen — som vil bære foreningsfanen højt, for at henvendelsen kan række vidt og langt. Som kan rive folk fra TV-skærmen og banko-spillet og føre til et engagement, der forpligter stedse længere ud. Om vendepunktet indtræffer kan ingen vide — hvis ikke bliver det kraftbetonede, ensidige og urimelige en pest som gør samfundet sygt. Vi må håbe på et aftagende uvejr, så vi igen kan se et fremtidsperspektiv, der rejser håbet. Men afgørende er, at initiativet lever i den enkelte og hos mange, og at der er vilje til at rejse det overfor andre. En folkelig vækst er en tidsnødvendighed — og vi der kommer fra en fribåren slægt med traditioner og ønsker om sund levevis og med lyst til at give fremskridt og udvikling første prioritet — altid — må være blandt tidens bedste anspore og bekæmpere af det negative og voldsomme. I hus og gård er der meget at gøre i egen tjeneste og til fællesskabets tarv. — Slægtsgårdsfolk er ikke mørkemænd. Vi skal vise vej og kaste lys over den.

J. P. P.

RYTTERSKOLEN

en gave til den danske landbefolkning

Det var fire meget talstærke og veludrustede rytterregimenter der dannede kernen i den danske hær, da den skånske krig brød ud i 1675.

Dette rytteri var ikke som nu anbragt i kaserner, men indkvarteret rundt om i landet på bøndergårde, der hørte under kronens gods, de såkaldte ryttergårde. Fo rhver 8 tdr. hartkorn skulle gården underholde en rytter og hest og hvor gårdene var mindre dannedes der lægd og hver enkelt svarede så i forhold til gårdens størrelse. Det mest almindelige var, at det var bonden selv eller hans søn der var den rytter »der red for gården«, eller det lægd han hørte til. Til gengæld var disse ryttergårde så fri for skatter, landgilde og hoveri. Dette var selvsagt af betydning, og der er måske ikke noget at sige til, at disse rytterbønder kunne føle sig som hørende til en privilegeret klasse, som andre så op til med en vis beundring.

Den 4. december 1676 udkæmpedes det berømte slag ved Lund i Skaane, hvor den danske og den svenske hær nogenlunde jævnbyrdig nedkæmpede hinanden således, at ca. to trediedele af begge hære blev på valpladsen. Efter dette kom der til at sidde mange enker rundt om på landets ryttergårde, og man blev klar over at skulle man fortsat opretholde et dansk rytteri, måtte der ske en omlægning af den gældende ordning, man måtte sikre sig at bonden kunne blive hjemme og passe sin gård. Det blev derfor mere og mere almindeligt, at det blev hvervede folk, der dannede rytterhæren. Dermed dukkede dog et nyt problem op, man skulle nu have en fremmed somme tider med hele sin familie gående uvirksom på gården, just ikke noget, der kunne virke befordrenre på arbejdet for de øvrige. Man løste da også dette problem nogle steder ved at bygge særlige huse til rytteren.

Dette gamle ryttergods lå meget tilfældigt og spredt ud over landet, og det blev ret hurtigt klart for Frederik d. Fjerde, at der måtte ske en ændring i dette forhold. Han opretholdt dog sin faders ordning i de første år af sin regeringstid.

Det var i forbindelse med det opståede finansielle tryk i anledning af Den Store Nordiske Krig, at kongen indså at nu var en nyordning påkrævet. Resultatet blev en gennemgribende reform der ændrede ryttergodsets skikkelse totalt. Denne nyordning gennemførtes i årene 1715—20 og samlede rytteriet i 12 rytterdistrikter, nemlig: 3 i Jylland, 1 på Fyn, 6 på Sjælland, 1 på Falster og 1 på Lolland og hver af disse skulle underholde 700 mand. Samtidig blev rytteriet forlagt til de kongelige ladegårde inden for distriktet og ladegårdens marker blev udlagt til rytteriets underhold. Disse rytterdistrikter eksisterede med visse ændringer til ca. 1768.

I forbindelse med oprettelsen af disse nye rytterdistrikter skulle der af beskikkede komitterede udarbejdes såkaldte »Krigsjordbøger« med fortegnelse over krongodsets besætninger, udsæd, høavl o.s.v. De komitterede i de tre nordsjællandske distrikter skrev i deres »Memorial« til kongen, at inden de sluttede arbejdet, ville de tillade sig at »gøre denne vor allerundrdanigste Forestilling til Eders Kgl. Mayst., om ikke nogle visse Skoeler maatte allernaadigst indrettes udi disse trende Districter«. Til at huse disse skoler foreslog man almindelige bondehuse. Nu har denne tanke nok ikke ligget kongen fjrnt. Dels medførte den pietistiske bevægelse en stor interesse for oplysning og dels har der sikkert været en stor påvirkning fra kongens allernærmeste slægt, idet såvel hans moder som hans søster tidligere havde oprettet skoler på deres godser forskellige steder i landet bl. a. i Vendsyssel og på Sjælland Kongen tager da også imod den stillede opfordring og udtaler i en resolution af 12/8 1720: »Vi approbere denne angaaende Skoelers Indretning paa vort Ryttergods i de tre mentionerede Districter gjorte allerundrdanigste Forestilling«.

Dette var startsignalet til oprettelsen af de 240 rytterskoler der i de kommende år rejste sig rundt om i landet fordelt med 113 på Sjæl-

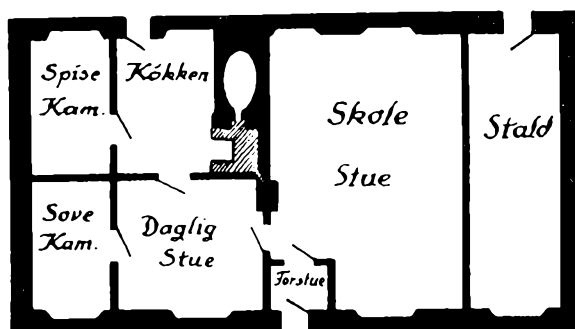
land, 11 på Lolland, 27 på Falster, 10 på Møn, 20 på Fyn og 59 i Jylland.

Som nævnt var det meningen, at der skulle bruges almindelige bondehuse, men det viste sig snart, at der var for mange problemer forbundet hermed, så kongen bestemmer ifølge en resolution af 23/8 1721, at der årligt i hvert distrikt skal opføres 5 skolehuse af grundmur. Den 23. januar 177 sluttes der kontrakt med murermester Lauritz Eriksen om opførelse af skolerne på Sjælland til en pris af 550 Rdl. pr. stk. Lignende kontrakter blev sluttet med andre bygmestre i de andre dele af landet, men til andre priser. De dyreste blev skolerne på Fyn der kom til at koste 600 Rdl. stykket og byggedes af hofgartner Johan Krieger.

Med de nye kongelige skoler indførtes der en helt ny type bygninger til dette brug, idet der i et skoleforslag til kongen anføres, at skolerens bygning burde være anseeligere end almindelige huse, så »deres Udseende kunde henlede Tanken på deres høje Bestemmelse«, og således blev det også. Hele bygningen blev 21 alen lang (9 fag), 12 alen bred og med en højde indvendigt fra gulv til loftsbjælke på $4\frac{1}{2}$ alen, en bemærkelsesværdig højde på den tid. Gennem forøren, der var anbragt midt på langsiden, kom man ind i en lille forgang, hvorfra der førte en dør ind til skolestuen, der naturligt var husets største rum. Fra skolestuen førte en dør ind til lærerens stue, hvorfra der så var døre til sovekammer og køkken. I køkkenet var der åben skorsten med ildsted og ovn, herfra fyredes også i bilæggerovnen, der opvarmede både skolestuen og lærerens stue. Yderst i gavlen ved siden af skolestuen var der en lille stald til køer og får. Over indgangsdøren anbragtes en plade af sandsten med en indskrift på latin, der fortæller hvornår skolen er grundlagt. Ovenover indskriften var kongens kronede navnetræk og under teksten et vers forfattet af Fr. Rostgaard (se forsidebilledet).

Når man betænker, hvor meget der er gjort ud af skolebygningen kan det godt undre, når man ser hvilket inventar man havde. — Dette bestod for det meste af 2 eller 3 lange borde lavet af ubehandlede fyrreplanker og 4—6 meter lange bænke af samme materiale, altsammen fastgjort til nogle pæle, der var rammet ned i gulvet. Selvfølgelig sad piger og drenge hver for sig, der fandtes endog nogle steder et gitterværk for at de ikke straks skulle løbe sammen, hvis læreren forlod skolestuen et øjeblik.

Ifølge den instruks der udsendtes til bl. a. lærerne ved disse skoler var der skolepligt, hvilket var noget nyt på landet. — Præsten skulle i den anledning hvert år give læreren en liste

Grundplan af Fr. IV' Skoler.

over alle børn, der var fyldt 5 år.

Fra det 5. til det 8. skoleår skulle børnene møde i skolen hver dag, og det vil sige om sommeren fra kl. 7 til 11 og igen om eftermiddagen fra kl. 2 til kl. 6, i sandhed en lang skoledag for sådan nogle små rollinger. Når man så dertil lægger at nogle af dem godt kunne have 6—10 kilometer til skole kan man nemt forestille sig hvor oplagt disse børn må have været.

Man forsøgte ganske vist så vidt muligt at lægge skolerne så centralt som muligt, men nogle ville jo få langt og dengang fandtes jo hverken cykel eller skolebus. Dette gjalt som sagt for børnene mellem 5 og 8 år, thi for ikke at unddrage forældrene børnenes arbejdskraft måtte forældrene når børnene var over 8 år, holde dem hjemme den halve dag skiftevis formiddag og eftermiddag.

Og hvad skulle børnene så lære i skolen? Ja, når man tænker på tiden, er det vel helt naturligt, at det først og fremmest var religionsundervisningen, der blev taget hensyn til, og børnene skulle da også lære Luthers katekismus udenad, endvidere skulle de undervises i læsning. Skrivning og regning var derimod frivillige fag og de kunne kun blive undervist i det, hvis forældrene ville betale 8 skilling om måneden til materiale, så man kan vist roligt regne med, at det var mindsteparten der lærte disse to, synes vi, vigtige fag.

Når man tænker på, hvor primitiv denne skoleform må have været, er det morsomt at se, hvor moderne instruksen var med hensyn til behandlingen af børnene. Den pålægger nemlig, at børnene i det hele skal behandles mildt og der må ikke gøres forskel på fattiges og riges børn og læreren skal undervise ikke alene gårdmænds og husmænds børn, men »endog deres tyende«, så er det sagt. Banden, skælden og utugtig snak må ikke tåles, forseelser herimod »straffer hand med Oord«. Ligeledes står der: »Hand maa ingenlunde med Hug og Slag,

ilde medhandle Børnene«, de som er »u-flittige«, kan han lade sidde længere i skolen, dog skal der tages hensyn til børnenes nemme. Men man tilføjer dog til sidst, at hjælper sådanne formaninger og mådelige straffe ikke da »sige hand det til deres Forældre, af hvilke eller af ham i deres Nærværelse, de da med Riis efter deres Forseelses Beskaffenhed straffes«.

Det har sikkert ikke været folk med de store kvalifikationer, man har søgt til disse stillinger, men til gengæld var lønnen jo heller ikke just fyrstelig, den udgjorde for et helt år:

- 24 Rigsdaler
- 3 læs træbrænde
- 14 læs tørv a 6 tdr.
- 280 lispund hø
- 280 lispund halm
- Fri græsning for 2 køer og 6 får.
- 2 dages arbejde (eller 1 Mark) af hver husmand.

Fritagelse for skatter og afgifter samt fri bolig.

Der skal ikke herske tvivl om, at kongen og hans medarbejdere har haft de ædleste motiver til oprettelsen af disse skoler og store tanker om den nytte og glæde de skulle være for bondebefolkningen.

Desværre, må man nok sige, kom de af mange grunde ikke alle steder til at svare til den gode hensigt og de forventninger man stillede til dem.

Mange af disse gamle rytterskoler er enten brændt eller revet ned for at give plads for nyere og mere moderne skolebygninger, men mange af dem står da heldigvis endnu, selvom de er udvidet og bygget om til andre formål, fortrinsvis vel til privatbeboelse.

Tage Alstrøm.

Landskabsfredning eller hvad...

- kritik og kritik er to ting

af: P. Møller Frifelt.

Ved en festlighed i sommeren 1977, blev der ved den store pumpestation i Skjern enge, afsløret en mindesten for tre af de mænd, der gjorde en meget stor indsats for at få gennemført afvandingen af Skjern-Ådalen. Og for dem, som gennem årene både før og efter afvandingen, har fulgt udviklingen i Skjern Ådalen, og husker udviklingen i engene med det ofte ret beskedne udbytte af hø til kvægfoder, eller de mere eller mindre sumpede og uudnyttede områder, der også var, så er det intet mindre end et eventyr nu efter afvandingen en sommerdag at køre med de velanlagte veje gennem de frugtbare kornmarker, der tåler sammenligning med kornet på landets bedste jord. Fortsætter vi ud til den store pumpestation, fra hvis tag en platform giver udsigt over et stort slået landskab med Danmarks største flod, Skjernåen, hvis vandmasser glider forbi mod Ringkøbing Fjord i vest, ser vi mod syd Lønborg kirkes hvide vartegn på den vældige kirkebakke, der står som et forbjerg ud mod ådalen. Mod øst skimtes byerne Tarm og Skjern og over de bølgede kornmarker mod nord skimtes Ringkøbing. Et skønt stykke natur og kultur. Jo, der er god grund til at hædre de mænd, der havde vidsyn, mod og energi til at gå foran i det mægtige arbejde med at gøre ådalen til frugtbar jord. Der er samtidig også

god grund til at sige tak til Hedeselskabet, som her som mange andre steder, gennem generationer, har givet danske bønder uvildig råd og vejledning, når det gjaldt afvanding, opdyrking, kultivering og plantning.

Festligheden ved mindstensafsløringen blev selvfølgelig refereret og omtalt i flere dagblade, men desværre også efterfulgt af en række angreb fra naturfrednings- og miljøfolk, på Skjern Å-afvandingen, på Hedeselskabet og på landmænd, der tillader sig at afvande og kultivere deres jord, til gavn for sig selv og det store samfund, der er ganske god til at kræve sin del, når menneskelig stræben giver udbytte. Hvis det havde været et isoleret tilfælde med denne kritik, bedreviden og krav om bestemmelsesretten over andre menneskers jord og ejendom, så fik det være, men mange andre steder i landet, har man set lignende tilfælde. For få måneder siden, kunne man i aviserne læse, at naturfredningsfolk ønskede plantagerne i Mols bakker fældet og ryddet, da de ikke oprindeligt hørte til der. Man tør knap tænke, hvad resultatet ville være, hvis de sammen menneskers blik faldt på klitplantagerne, der ligger skærmende langs den jydsk vestkyst, og hindrer sandflugt samt mildner klimaet længere inde i landet, de har heller ikke ligget her altid, og er ikke en del af den oprindelige

natur. — For tiden behandles også en naturfredningssag vedrørende Kongeåen, hvor lods-ejerne vist stort set er indstillet på, at å-løbet og engdragene langs åen fredes, men nej, det er ikke nok, der kræves fredet et bredt bælte på begge sider af åen, så det omfatter dyrkede marker, hele ejendomme med bygninger og samt.

Landmændene på disse ejendomme, vil ifølge dagspressen, efter en evt. fredning ikke kunne plante et læhegn i marken, bygge, eller omforandre bygninger, uden at søge om tilladelse fra fredningsmyndighederne. Når man desuden i dagbladene kan læse, at opførelsen af et offentligt toilet ved en rasteplass nær Karlsgårde sø ved Varde, har været behandlet ved ni (9) forskellige instanser, så kan landmændene i fredede områder regne ud hvilken tilværelse, der bliver for dem. Disse og andre lignende forhold er en alvorlig sag for de berørte landmænd og grundejere, men det er også en alvorlig sag for de fredningsmyndigheder, der ved uundværig indgriben i tide og især i utide, demonstrerer en bestemmelyst og bedreviden. De vil komme til at stå i et nogen anstrengt forhold til befolkningen, hvis interesser de efter hensigten skal varetage. Alle er vist klar over, at vi har behov for fredningsmyndigheder, ingen er vist interesseret i at vore kyster bliver skæmmet af skyskraber hoteller som på Mallorca, ingen ønsker heller at vore gamle smukke kirker, slotte eller andre kulturelt værdifulde bygninger omkranses af høje pak-huse og siloer, der er opgaver nok. Men når man i et land af Danmarks størrelse begynder at operere med naturparker og landskabsfredning, hvor stort er springet så til, at der i disse områder kun må bygges bindingsværk med stråtag, og lokalbefolkningen kun må arbejde med oldtidens redskaber og gå i nationaldragter fra århundreder tilbage i tiden, en udvidelse af Hjerl Hede?

Vil vi forsøge at finde uberørt urnatur her i landet, så har vi Råbjerg Mile og måske et område ved Flynder Sø, derudover bliver det meget svært at finde større områder, for selve klitterne langs Vestkysten, har mennesker beplantet med marehalm for sandflugtens skyld. Resten af landet er natur under landskabspleje af generationer af mennesker, der har boet, arbejdet og levet der. Og færdes man en sommerdag gennem landskabet det ene eller andet sted i landet, må de fleste vist indrømme at det stort set er gået ganske godt. Og jeg tillader mig at tvivle på, at det kan gøres væsentlig bedre fra blankpolerede skriveborde i mere eller mindre fjerne kontorer.

Mellem to tidsaldre

I drømme trues jeg af to giganter
af tid: den som er gået og jeg tro'de borte.
Den ligger bag mig som en møllesten
og venter på den tid, vi ved, vil komme,
som kværnens anden centnertunge sten.
De griber, maler, sletter mig til intet,
en smule støv var alt
de efterlod.

Jeg var lidt bange for min stoute mor
og jeg er lidt bange for min kloge datter.
Jeg tror, hun tror, jeg går og tror, jeg er
så go', som jeg helst skulle være
til min mor.

Man vented', jeg var »pæn« og flink og dygtig
som tidens nette døtre-ideal.
Der stod min mor med krav og traditioner
og dér min unge datter med sin ret til selv
at være.

Og mens det kaldte i mit sind mod begge sider
forgæves søgte jeg mit eget sted at stå,
men så med lettelse, at mønstret blev borte.
Hun former, fordomsfri, sin egen stil
og lever midt i tiden, aldrig mellem,
vil aldrig blive knust
imellem to.

I drømmen knustes jeg af to giganter.
En smule støv var alt
jeg efterlod.

E. N.

Nyt i Noter

NYT FRA PLANSTYRELSEN

Planstyrelsen har udsendt en pjece om landbruget og den fysiske planlægning i uddrag fra styrelsens landbrugskonference med hovedvægten lagt på den igangværende jordklassificering.

Til nyt medlem efter afdøde Chr. R. Christensen i Legatudvalget for Jens og Anna Jensens Fond har Jordlovsudvalget udpeget suppleanten, gdr., fhv. folketingsmedlem Niels Erikson, Kørbitzdal, Ringe.

Minder fra min opvækst og mit liv i Amerika

ved
SIGNE M. JENSEN

Vort æresmedlem i Amerika, den nu 90-årige Signe Jensen, har glædet os med at sende nedenstående artikel, hvor hun fortæller om sin barndom og senere liv i Amerika. Skønt født og opvokset i et fremmed land giver hun udtryk for en aldrig svigtende kærlighed til det land hendes forfædre kom fra.

Min fader, S. K. Mikkelsen, udvandrede fra Danmark til Amerika først i firserne. Han kom til Chicago, hvor han opsøgte en familie Johan Petersen, som han kendte fra sin hjemegn ved Egtved. V. Thorsted fortalte engang, at det første arbejde han udførte i Amerika var »at hjælpe til med at kaste en grav til Johan Petersen«. Den efterladte familie — konen samt 2 sønner og 2 døtre — rejste senere til Iowa, hvor også S. K. Mikkelsen flyttede til. Da der ingen danskere var der, fik min fader arbejde hos amerikanerne, det var på mange måder under andre vilkår, end han var vant til. Jeg husker, at han bl. a. fortalte som kuriosum, at der om søndagen kun serveredes to måltider.

I den tid han var i Iowa besøgte han flittigt Elk Horn Højskole, der var dansk. Om sine besøg der, har han selv skrevet. Disse papirer har jeg imidlertid sendt til arkivet i Aalborg, da jeg nødig ville, de skulle gå tabt. Vi fandt hans optegnelser i en gammel kuffert efter hans død i 1937.

Min moder, Christine Christensen, kom herover i efteråret 1886. Hun og min fader blev gift kort efter. Far havde da købt en lille farm i Rock Country Minnesota »50 miles syd for Tyler Minn«. — Der boede de i nogle år og vi tre søskende er alle født på »Marias Minde«, som fader kaldte farmen. I 1892 købte fader 160 acres i den danske koloni tre miles syd for Danebod Højskole, Tyler, Minnesota, her ville min moder gerne bo. Fader byggede en »granerep«, dvs. oplagshus for korn. På den østre side blev der beboelseshus med stue og køkken. Stuen

var så rummelig, at der kunne være sovekamre — med trægardiner for!

I foråret 1893 flyttede vi så til Danebod. — Der hvor vi boede, var der hverken danskere, irlændere eller tyskere. I juli måned samme år fik vi en frygtelig haglstorm, som ødelagde hele høsten. Fader havde imidlertid ikke solgt farmen i Rock Country, hvilket reddede os, idet vi kørte derover og høstede en god avl.

Inden vi flyttede hertil, havde vi været på besøg på Danebod, og jeg husker fader sagde, jeg havde været helt vild, fordi jeg kunne forstå børnene — de talte jo *dansk*. — I dag bor en del af os hernelde ved alderdomshjemmet i nogle rare lejligheder.

Her i Tyler var der dansk kirke og dansk højskole (Danebod) og vi gik i dansk-engelsk hverdagsbørneskoler. Jeg begyndte skolen om efteråret 93; det var en lang spadseretur, men vi var da flere i følge. Hvis det var dårligt vejr, var der altid en af fædrene, der kørte os. I begyndelsen havde vi forskellige lærerinder.

Da kirken blev bygget, legede vi børn oppe omkring den. En yndet leg var den, de kaldte »Troid«. — På selve byggepladsen måtte vi ikke gerne opholde os, da vi kunne komme galt afsted eller være i vejen.

I skolen havde vi dansk om formiddagen og engelsk om eftermiddagen. I frikvarteret om eftermiddagen skulle vi tale engelsk, men det snød vi for. Den lærer jeg bedst husker var Kr. Sørensen. Han var en dygtig fortæller, der levendegjorde bibelhistorien, verdenshistorien, Nordens mytologi og Danmarkshistorien for os.

Det er sikkert fra ham og ikke mindst min fader, jeg kom til at holde så meget af Danmark. Min moder, der var sønderjyde fik aldrig lært det engelske sprog, hvorimod hun kunne tysk.

Den lille børneskole har sikkert gjort sit til at stedet her blev så danskpræget. Pastor H. J. Pedersen var en dygtig præst. Siden blev pastor Th. Knudsen præst og højskoleforstander her, og med ham fik kolonien en opblomstring. Jeg mener, det var Danebods glansperiode.

Der blev stiftet en ungdomsforening og store ungdomsmøder blev holdt hver sommer flere steder. Og vi, der nu ikke var børn mere, fik mange oplevelser i de unge år her ved Danebod. Vi tog ivrigt del i menighedsarbejdet og højskolelivet. Flere af vi unge blev gift og stiftede eget hjem. Jeg var selv blandt dem, der fandt en livsledsager, idet jeg blev gift med Victor Jensen. — Efter brylluppet rejste vi til en ny koloni, St. Andrews Wash. Vi var der kun et år, så rejste vi tilbage og siden har vi drevet landbrug forskellige steder. Først forpagtede vi en farm, men siden købte vi en dejlig farm syd for Danebod.

Victors forældre var fra Horsens-egnen. — De kom til Amerika i 1882 og bosatte sig i Hohjoke Mass. — Min svigerfader, Carl Jensen, fik arbejde på en fabrik, men var der kun et par år, så måtte han opgive det på grund af sit helbred. Familien flyttede til Danville — nu Viborg, Syd Dakota. Her drev de landbrug til 1903, hvorefter de flyttede til Tyler til Danebod-kolonien.

Efter 14 års ægteskab fik vi en lille pige, Ruth. Hun begyndte også sin skolegang i den dansk-engelske børneskole ved aDnebod — siden kom hun som 10-årig i byens kommuneskole. Også hun tog som ung pige flittigt del i ungdomsarbejdet. Da Ruth blev gift slog svigerfar og svigersøn sig sammen om landbruget. Vi to »gamle« byggede et hus, så vi havde hvert vort hjem.

Victor og jeg tog på flere rejser. Således var vi to gange i Danmark — begge gange sejlen derover. På begge ture boede vi hos Salomon Frifelts, som vi ellers kun kendte gennem brevveksling. Det var gået således til: I begyndelsen af tyverne havde min fader læst »Af Jordens æt«, som Salomon Frifelt havde skrevet. Fader ville gerne vide lidt mere om denne mand og spurgte flere, han mente skulle kende ham. Men det lykkedes ikke ad den vej. — Så besluttede fader sig til at skrive til Frifelt og det blev til en brevveksling, så længe han levede. — Efter faders død, har jeg holdt forbindelsen ved lige. Vi besøgte så Frifelts første gang i 1952. Victor og jeg havde under krigen og i de før-

ste efterkrigsår sendt dem adskillige ting, som det var umuligt at få i Danmark under og efter krigen.

Da vi besluttede os for at rejse til Danmark, skrev vi til Frifelts, at vi havde planer om at besøge dem. Der kom svar tilbage, at vi skulle bo hos dem og være deres gæster under hele opholdet i Danmark — en invitation, vi modtog med tak. De var gennem brevene gode venner — de blev efter vore besøg nogle af vore bedste venner.

Jeg mindes endnu første gang vi besøgte dem. Jo nærmere vi kom Ølgod, jo mere betænkelig blev jeg. Frifelt var forfatter og gårdejer, hvordan skulle vi dog begå os? — Og så fandt vi, de var nøjagtig som vi selv. Vi fik en ufor-glemmelig sommer.

I 1959 skrev familien Frifelt til os, om vi kunne tænke os at tage med dem på en tre-ugers rejse ned gennem Europa til Spanien. Victor sagde omgående ja, og bad dem indtegne os til rejsen. Forstander Haarder på Rønshoved havde været med til at planlægge hele turen. Den blev en strålende oplevelse, det var næsten som at komme på højskole. Vi var ialt 27 deltagere, deraf en svensk dame og vi to amerikanere, resten var danskere.

I 1963 fik vi her besøg af Nanna og Salomon Frifelt og havde en pragtfuld tid sammen. Vi kørte meget omkring for at besøge andre dansker og se, hvordan de levede og boede. Frifelts var også med til det danske efterårsmøde på Danebod, og Salomon Frifelt talte til forsamlingen om eftermiddagen. De deltog også et par gange i møder hos den danske kvindeforening.

1971 døde min mand Victor Jensen; jeg blev dog boende på gården et par år. — Så kom rejselysten igen og jeg tog i 1973 til Danmark, hvor jeg påny var gæst i det Frifeltske hjem — Nanna var blevet alene, idet hendes mand var død i slutningen af marts, det var et stort savn for hende. I 1976 påny i Danmark og påny Nannas gæst. Det år havde Nanna inviteret mig med til Dansk Slægtsgaardsforenings årsmøde i Løkken. Det var en stor oplevelse, blandt andet gjorde morgenandagten i Børlum Slots Klosterkirke dybt indtryk på mig.

Ialt har jeg besøgt Danmark fem gange og oplevet den store udvikling fra jeg første gang i 1920 besøgte landet med en veninde. Biler var der ikke meget af. — Vore rejser rundt i landet foregik med tog eller dagvogn. Overalt er tiderne forandret — »Nye folk — nye skikke«, siges der jo.

Her hos os har vi således inden danske gudstjenester mere. Endnu har vi vor danske kvindeforening og efterårsmøderne holder vi også

fast ved, men nu indledes de med et eller to foredrag på engelsk. Når vi gamle er væk, så er det danske slut.

PS. Jeg vil gerne til det sidste lige tilføje: Det var pastor Enok Mortensen, vor præst i næsten 17 år, som begyndte de danske folkemøder eller efterårsmøder i efteråret 1946. Vi har haft foredragsholdere fra Danmark, blandt andet pastor H. Helweg og forstander Hans Haarder, Rønshoved — som har været her to gange — og flere andre.

Den gamle præst, pastor P. Rasmussen fra Dalum, Canda, var en sikker gæst så længe han levede.

Der blev sunget — ja, hvor vi sang. Gæster kom fra øst, vest, syd og nord, det var altid en herlige uge. — Pastor P. Rasmussen havde også den danske gudstjeneste om søndagen ved disse møder.

Venligste hilsener

Signe M. Jensen.

Nyt fra arbejdsmarken

Som tidligere lovet bringer vi ing. Knud Markersens beretning om Lolland-Falster foreningens udflugt til Lyø. Vi håber den vil inspirere andre kredse til at arrangere ture for deres medlemmer.

Dansk Slægtsgaardsforening, Lolland-Falster, har den 15. juli 1977 foretaget en udflugt til Lyø, en af det sydfynske øhavs perler.

Turen var planlagt til at foregå med færge fra Tårs til Spodsbjerg på Langeland og derfra med bus til Fåborg. På grund af færgestrejke måtte planerne dog ændres, således at de 40 deltagere mødtes i Halsskov for derfra at tage færgen kl. 8 til Knudshoved, hvor vi i bus fortsatte til Fåborg, hvorfra vi med en lille færge i løbet af en time kom via Avernakø til Lyø.

Ved færgebroen blev vi hjerteligt modtaget af gdr. Chr. Hansen, Strandgård, hvis broder Peter Hansen fra Nykøbing F., havde ledsaget os. Efter at være anbragt i 3 vogne med tilhørende trækraft, drog vi afsted til Lyø by, hvor vi blev modtaget af øens eneste købmand P. Hansen og frue, der tillige er værter på øens eneste kro. Her fik vi serveret en overdådig frokost, hvor der ikke manglede en eneste ting, og vi nød den i fuldt mål efter den 4 timer lange rejse, eller i virkeligheden 6 timer efter vi var draget hjemmefra.

Under frokosten takkede vores rejseleder, hovedbestyrelsesmedlem Erik Strange, Øverup, for den hjertelige modtagelse, vi havde fået, hvorefter Christian Hansen fortalte om Lyø og dens beboere.

Lyø er historisk set en meget interessant ø, idet Valdemar Sejr tit kom til øen for at gå jagt. Dengang var øen krongods. Uheldigvis førte det til, at Sorte Henrik fra Schwerin natten mellem den 6. og 7. maj 1223 benyttede en sådan jagt til at tage kongen til fange og der-

efter holde ham i tysk fangenskab i over 3 år, hvorefter det lykkedes danskerne efter meget stort besvær at få indsamlet så meget guld og sølv hos de danske kvinder at de kunne løskøbe ham. Det lykkedes dog aldrig at få betalt hele den forlangte sum 45.000 mark rent sølv.

Lyø er 614 ha. stor med 30 landbrugsejendomme, hver med et tilliggende fra 12 til 40 tdr. ld. Den nuværende befolkning stammer fra 24 lollandske bondefamilier, der blev forvist til øen efter at have handlet ilde med deres herremænd. Oprindeligt var der 24 gårde, der blev opført kort efter, at man var kommet til øen, hvilket skete ikke så længe efter grevens fejde i 1535. Øen var på daværende tidspunkt ubeboet. De 24 gårde blev opført i bindingsværk, som stadig er karakteristisk for øen. Bindingsværket er i fynsk stil med sort tjæret træværk og hvidkalkede tavler med 2 cm brede grå eller lyseblå striber i overgangen mellem tavler og træværk. Gårdene blev opført af træ fra øen og med lerklinede tavler, hvor leret blev gravet op i gadekærene. Derfor de mange gadekær, ialt 5.

Lyø by med sine mange bindingsværksgårde og huse, gadekær, en meget smuk kirke beliggende i en enestående rund kirkegård, sine sørlige stendiger og levende hegn gjorde et dybt indtryk på os. Kirken er et middelalderligt langhus med trappegavl og rødt tegltag. Den oprindelige kirke var af bindingsværk.

Gdr. Christian Hansen, Strandgård, er 10. generation på gården og driver den i 6-marksdrift med roer, byg, udlæg med græs i 2 år, blandsæd og byg igen. Der holdes mange køer og grise for at kunne udnytte gårdens produkter.

Der er en stor vildtbestand på øen af rådyr, harer og fasaner. Der er det særlige ved øens harer, at de indfanges i net i et betydeligt antal hvert år og eksporteres til Italien og Frankrig. De enkelte gårdejere skyder kun et par stykker til eget forbrug.

Lyøs befolkning udgør ca. 150, men tidligere har der været mere end dobbelt så mange.

Om eftermiddagen foretog vi en rundtur på øen, der er ca. 3 km lang og 2 km bred, og fik et levende indtryk af en frodig ø, hvor det højeste punkt er 24 m. De mange stendysser, der har været på øen, vidner om, at den også i fordums tider har været beboet. En af de betydeligste stendysser, der ligger i den vestlige ende af øen, kaldes »Klokkestenen«. Når man slog på den et bestemt sted på overliggen, gav den en klokkelignende lyd. En dyb udhuling i stenen vidner om, at der i tidens løb har været adskillige, der har slået det samme

sted. De fleste af stendysserne er i tidens løb ødelagt, men de resterende få stykker er nu fredet.

Lyø har ingen skov mere, men i længst forsvundne tider har øen været meget skovrig.

Efter en herlig køretur øen rundt, hvor vi foruden »Klokkestenen« så udsigten fra St. Mølle, der ligger 24 m højt, Askovs Banke og Bjærget, der ligeledes er 24 m, sluttede vi med et besøg på Strandgård, hvor vi blev hjerteligt modtaget af Chr. Hansens familie og fik hele gården og dens besætning forevist.

Efter at have fået en forfriskning takkede Erik Strange hjerteligt for den store gæstfrihed, vi havde nydt den hele dag, og pr. vogn drog vi til færgebreen og tog færgen kl. 17 tilbage til Fåborg. Kl. 20 var vi atter tilbage i Halskov og drog hver til sit efter en meget vellykket tur, der var tilsmilet af vejrguderne. ,

Knud Markersen.

Slægtsgaardsforeningens lokalafd. for Syd- og Østsjælland samt Møn holdt den 26. februar generalforsamling på Rønnede kro. To bestyrelsesmedlemmer og formanden Knud Rasmussen, Holme Olstrup, genvalgte.

Formanden lykønskede Jens P. Petersen, Farendløse, med valget til landsformand. Jens P. Petersen takkede på hovedforeningens vegne for det udmærkede arbejde, der bliver gjort i denne kreds og ser hen til, at lignende arrangementer bliver taget op i andre dele af landet. Han opfordrede så mange som muligt til at deltage i årsmødet i Helsingør, og erindrede os om foreningens motto, at »lære af fortiden, leve i nutiden og virke for fremtiden«.

I arbejdet for fremtiden er et af de vigtigste problemer at fastholde en landbrugsstruktur, der sikrer den frie ejendomsret til produktionsmidlerne. Om dette store emne med dets mange aspekter af økonomiske og menneskelige forhold talte sekretariatschef Jørgen Skovbæk.

De mange tilhørere fik svar på en række spørgsmål bl. a. vedrørende generationsskiftet. Jørgen Skovbæk advarede mod at basere fremtiden på de senere års stadige prisstigning, men håbede, at det frie initiativ stadig kan gøre sig gældende, uden at vi dog får de helt store jordkoncentrationer fremfor familiebruget. Det er en livs- og driftsform som er værd at bevare, og det kan kun gøres, hvis der fra lovgivningsmagtens side holdes igen på forøgede byrder som kapitalstigningsafgift og lign. Ellers vil

selve grundlaget for selveje i dansk landbrug blive undermineret.

E. N.

I midten af marts har Fyns-kredsen og Vejle amtskreds slået sig sammen om at arrangere et medlemsmøde, hvor den ny landsformand, Jens Peter Petersen, vil blive præsenteret og holde et foredrag for medlemmerne.

Sønderjysk kreds holder sit årsmøde med generalforsamling i Skrydstrup den 2. marts. — Såvel dette møde som Fyns-mødet vil blive refereret i næste nr.

Hovedbestyrelsen afholder sit halvårslige møde onsdag den 15. februar på Det ny Missionshotel i København.

Vi bringer referat fra mødet i aprilnummeret.

Fremtidens energiproblemer

Den usikkerhed vi alle føler i denne sag — eller skal vi måske snarere sige dybe bekymring over, vi endnu ikke har fået en tilkendegivelse af, hvad man her til lands agter at gøre for at sikre en rimelig energiforsyning i fremtiden har proprietær Bent Bjergskov givet udtryk for i nogle meget per-

Det er fremtidens energiproblemer jeg gerne vil sige lidt om i mine 3 min. Emnet er jo genstand for megen debat og anskues fra mange vinkler og da det interesserer mig meget så hvorfor ikke prøve.

Det er sikkert udenfor al diskussion at jordens energikilder bliver mindre og mindre. Jordens reserver af olie menes at være forsvundet om 100 år, kullene menes at kunne vare nogle få århundreder længere og atombrændstof i den form det kendes i dag vil være opbrugt samtidig med kullene. Dette indebærer at fremtidens energi må kunne frembringes uden at dens kilder udtømmes ellers vil hver eneste liter brændstof forbrugt bringe os nærmere slutningen af den civilisation vi kender i dag. Lykkes denne udvikling ikke vil de svindende beholdninger blive årsag til en mere nådesløs konkurrence mere forfærdelig end nogen krig hidtil har kunnet opvise og resultatet bliver sandsynligvis at jorden bliver ubeboelig endnu før de sidste reserver er opbrugt. Dette er erkendt og der forskes allerede meget for at finde udtømmelige energikilder. Vand og vind har været brugt i meget lange tider og metoderne til at frembringe energi på den måde søges bedret, ligeledes også for de varme kilders vedkommende, direkte solenergi, jordvarme er med på denne liste og på Canadas østkyst er videnskabsmænd i færd med at søge metoder til at udnytte måneenergi. Disse kontante energikilder vil dog ikke være i stand til at efterkomme det behov for energi man kan vente i fremtiden og blandt alle de planer der findes til at øge energiproduktionen er der også en der trækker agrikultur ind i beregningerne. Planter er jo det absolut sikre middel til at optage og bevare den energi vi får fra solen, vor eneste udtømmelige energikilde. Der forskes intet i det spørgsmål ud fra gammel viden, i Danmark bruger vi ca. 12 kg kartofler til 1 liter ren alkohol, USA fremstiller 15 liter energiladet alkohol af 30 kg majs og af soyabønneolie fremstilles et udmærket brændstof til motorer og for et par år siden sivede en meddelelse ud fra Rusland om, at man der havde udviklet en plante der med sit meget høje olieindhold kunne producere en ganske betydelig olieproduktion pr. ha. I de store lande kører

sonlige betragtninger, som han er fremkommet med i Kerteminde Rotary Klub.

Redaktionen finder dem så værdifulde, at vi ikke vil foreholde vore læsere dem, hvorfor vi har opnået tilladelse til at viderebringe dette i ordets bogstaveligste forstand „energiladede“ stof.

forskningen videre med planter om hvilken man på forhånd ved at de har en stor evne til at opbevare solenergi, f. eks. sukkerrør. Landbruget er altså trukket ind i olieforsyningsproblemet som producent af brændstof især til motorer; men det kræver selvfølgelig at der udvikles nye super-typer af solenergiforbrugende planter. I dag kan landbrugsjord ikke undværes til andet end fødevarerproduktion; men under en kommende energirationering vil landbrugets motorer høre til den kategori af produktionsmidler der kan tildeles energi da en mulighed for at give et stort overskud af enerelatitv lille oliemængde indsat hvor den har gi .Følgen burde være at dette var et område hvor der burde forskes meget intensivt; mere end jeg mener der bliver gjort i dag. Energiforsyning ved jorddyrkning er jo Danmarks eneste virkelige alternativ til den energi vi henter hjem udefra. Professor Sonne Frederiksen fra Bioteknisk Institut i Kolding, ved jeg, arbejder meget med sådanne problemer; men vist nok under lidt trange vilkår og mon ikke millionerne til vindmøllerne havde gjort mere gavn der. Jeg fulgte i sidste uge 2 udsendelser i TV om et eksperiment med samme hensigt fra Amerika, og sikkert er det at der kom gode iagttagelser frem; men jeg tror ikke det viser vejen frem, det var baseret på en økologisk idé, og hvis økologi her skal forstås som det det burde »levende væseners tilpasning til livsbetingelser« så er det en balancetilstand der forventes og ikke en udvikling.

Planer med lignende hensigt findes der mange af, men tit samtidig så sekterisk at det kniber at tage dem alvorligt. Med hensyn til Danmarks energiforsyning synes jeg vi løber en stor risiko ved ikke at have taget atomudviklet energi i brug, tænk hvis vi kom i en rationeringstilstand uden at være bedre forberedt. Jeg ved godt at tekniske og videnskabelige faktorer på atomudviklingen ikke er fuldkomne endnu, men forskningen på det område, er da heller ikke slut. Energiproduktion fra atomer er jo uden for al tvivl en anden vej til fremtidig energiforsyning, jeg har læst at der arbejdes ihærdigt for at søge den nutidige Tesionsproces til spaltning af atomkærnerne af den Fussionsproces, især med metallerne li-

thium og deuterium som konstante brændstoffer. Lykkes dette tror jeg mange årsager til ufred i verden vil være løst. For mig at se er der i alt væsentligt kun 2 veje for fremtidig energiproduktion: den gammelkendte metode

gennem agrikultur og en meget højt udviklet teknik til behandling af atomer; men begge dele kræver kæmpemæssige indsatser til forskning og teknik.

Bent Bjergskov.

Lidt af vejenes historie II.

Af: JOHS. GARNÆS PETERSEN

Vi bringer andet afsnit af Johs. Garnæs Petersens interessante artikel om vore gamle veje. Forskellige — meget positive reaktioner fra vore læsere viser at artiklen ikke blot er blevet læst med stor grundighed, men viser også at forfatteren er gået til sit arbejde med en forskergrundighed, som tjener ham til ære.

Før den store vejkommission blev nedsat med Rewentlov som leder, havde der i flere år været store vejarbejder i gang på Sjælland, blandt andet blev vejen fra København til Korsør færdigbygget 1791. I lovbestemmelserne om dette projekt var ikke taget nogen som helst hensyn til størrelsen af de byrder, man lagde på bønderne i de amter, vejene førte igennem. I vedtægterne hed det f. eks.: »Ethvert vedkommende amts samtlige bønder skal i forhold til deres hartkorn frit levere og tilkøre, hvad der af grus og sten og jord behøvedes til vejenes anlæg, ligeledes uden betaling tilvejebringe de til broerne og stensluserne fornødne kampesten, samt indgrøfte vejene og afgive såvel til bro- og sten-kistebygningen fornødne håndlangere«.

På vejstykket mellem Roskilde og Korsør var der 12 broer og 94 stenkister. Bønderne kunne umuligt være på vejarbejde og samtidig passe gårdens drift på forsvarlig måde, det var en helt urimelig ekstra byrde, der på denne måde var blevet lagt på landbruget. Da Rewentlov kom til, blev alt anderledes. Der blev sat bestemte regler for pligtarbejdets størrelse, så det blev overkommeligt. Hvis bonden udførte mere end pligtarbejdet, skulle det betales med 24 skill. pr. td. hartkorn. Hvis der var over en mil til arbejdspladsen, kunne bonden betale en vis sum i stedet for at møde med mandskab. Forordningen hvilede helt på hans opfattelse af, at gode veje var noget absolut nødvendigt for landets hele økonomi; men samtidig prægedes loven af hans humane indstilling overfor bønderne. Da han forelagde lovforslaget for kongen, føjede han nogle »almindelige bemærknin-

ger« til. Heri siger han bl. a.: »For fabrikation og udførsel er intet så nødvendigt som gode havne og gode veje. Landevejenes forbedring vil udbrede en »indvortes cirkulation« i landet, som navnlig for de mindre købstæder er svært savnet, og som har været en hovedgrund til deres afmagt. Han erkender, at vejarbejdet har været en tung byrde for amternes bønder; men det måtte ikke afskrække fra at fortsætte. Derimod måtte projektet aldrig kræve mere arbejde eller større pengeydelse end undersåttene, altså bønderne, kunne overkomme at præstere, uden at det gik ud over deres andet erhverv.

Vejbyggeriet var dyrt og fandt sted i et tidsrum, der var præget af krig og ufred. For Danmarks vedkommende kulminerede besværlighederne med statsbankerotten i 1813. Det kunne da ikke undgås, at foretagendet mødte kritik og modvilje mange gange. — Først omkring 1820 skred arbejdet mere jævnt.

For at hjælpe på udgifterne ved anlæg og vedligeholdelse blev der anbragt bomme tværs over vejen for hver mil. Rejsende måtte da betale »bompenge« for at komme videre. I det øjemed opførtes et hus til bolig for »bommanden«, der skulle opkræve afgifterne.

En bondevogn eller slæde kostede	1 skill.
Andre vogne med 2 heste	2 —
Andre vogne med flere heste	4 —
Udenlandske rejsevogne	5 —
Karet med 2 heste	5 —
Karet med 4 heste	6 —
1 rytter	1 —
Heste pr. stk.	1 —
Svin pr. stk.	1/2 —
Får og lam pr. stk.	1/2 —

Ordningen vedrørende bommene blev den, at pasningen forpagtedes ud, og forpagteren skulle selv bekoste både hus og bom.

Forpagtningsafgiften kunne f. eks. være 465 rigsdaler sølv om året betalt i 4 terminer.

Den rejsende skulle dog ikke nøjes med bommanden for at vide, hvor langt han var kommet. Forordningen fastsatte, at der skulle rejses milepæle overalt på hovedlandevejene og de mindre landeveje. Helst skulle disse være af marmor, men hvor dette blev for kostbart, skulle der bruges tilhuggede kampesten, halve og

fjerding milepæle skulle have forskelligt udseende.

På Fyn skulle de hele milepæle på hovedlandevejene med tydelige tal vise, hvor langt man var fra Nyborg. Den første milepæl skulle her have nr. 1. Milepælene skulle være monumentale, så de kunne være de nye veje værdige. Helmilepælene blev da også høje obelisker med kongens navnetræk og den kongelige krone i ophøjet relief. Marmorpælene var af norsk marmor, der desværre ikke kunne stå for vejrliget, så der findes kun ganske få af disse tilbage.

Bommandens arbejde var at opkræve de lovbefalede afgifter. Om dagen skulle bommene være åbne, om natten derimod lukkede. Den vejfarende måtte da vække ham; han kom så ud med sin lygte, der var forsynet med en plade, hvorpå den rejsende kunne lægge pengene og modtage kvittering. Bommanden skulle altid have byttepenge parat. Denne måde at opkræve skat på irriterede i længden folk, den passede meget dårligt til næringslivets øvrige udvikling; ikke mindst købstadsboere var generede af ordningen. Den første der bragte sagen frem i stænderforsamlingen var stændermanden for 11te distrikt, gdr. Jørgen Mathiesen, Husemosegård ved Odense. Han pegede først på det urimelige i, at de landmænd, der havde istandsat de nye veje, også skulle betale for at benytte dem og dernæst den upraktiske form for skatteopkrævning.

Selv om mange gav ham ret, gik der mange år, inden bommene forsvandt. I 1851 lykkedes det for Fyns vedkommende mod en årlig erstatning af 1800 rigsd., som blev pålagt købstæderne og landdistrikterne.

Et var den store anstrengelse med at anlægge de nye veje, et andet var vedligeholdelsen. Herom hed det i forordningens paragraf 43: »Når en hovedlandevej igennem et amt er færdig, skal den straks inddeles til samme amt og amtsbetjente tilmåle, samt ved pæle og mærker, inddele den til hvert herred, sogn, by og gård for sig, hvilke herefter uden betaling bør vedligeholde den således, at enhver bliver ansvarlig for sit stykke«. Det viste sig hurtigt, at denne form havde mange uheldige sider, det krævede stadig tilsyn med vejene.

Sognefogederne havde meget at gøre for at få det ulønnede pligtarbejde udført efter bestemmelserne. Heller ikke denne ordning svarede i længden til den nye tids forandringer. Forandringen til det mere tidssvarende kom med den nye vejlov i 1867: »Lov om bestyrelse af vejvæsenet«. Heri blev i nogen grad en moderne fremgangsmåde lovfæstet. Amsrådene fik herefter ansvaret for vejene og pligt til at

holde dem i ordentlig stand, hvilket altid *skulle ske ved lejede folk*. Pligtarbejdet havde udspillet sin rolle, og bondestandens stilling som hele nationens arbejdsmænd var endelig forbi for altid.

Johs. Garnæs Petersen.

Kilder til vejvæsenets historie:

Kongl. forordning om vejvæsenet i Danmark 13. dec. 1793.

Sognefogedskabs protokol 1841—76.

Almennyttige Samlinger 33 bind 1797.

Skrivelse til amtmand Sporon: Ryslinge sognearkiv.

Skrivelse til sognefogeden i Refsvindinge (sognearkivet).

De danske Stænderforsamlingers historie bind I og II.

Topsøe Jensen: Ad hjulspor og landeveje 1966.

Sten Bøcher: Træk af vejudviklingen i Danmark (i Geografisk Tidsskrift 1966).

Jørgensen-Ganløse: Landkommunernes stilting siden 1660.

Danske landsbyers fremtid synes nu sikret

Udviklingen er ved at vende. — Både myndigheder og befolkning slutter over hele landet op om landsbyernes trivsel.

Da nogle behjertede folk fra alle dele af landet for et års tid siden samledes for at stifte en landsforening med det formål at sikre landsbyernes fremtid var det i elvte time.

Landsbyen var som levende begreb og et stykke nedarvet dansk kultur ved at forsvinde. Købmænd og brugsforeninger lukkede, mejerier, skoler og forsamlingshuse blev nedlagt. Tømrerne, smedene, skræderne, skomagere og alle de andre håndværkere som hørte til i befolkningens daglige tilværelse, forsvandt. De »glade tressere« gjorde kort proces med en tusindårig dansk livsform.

Men udviklingen er ved at vende. — Hertil medvirker Landsforeningen af Landsbysamfund. Den har nu medlemmer i 200 af landets 275 kommuner. 150 lokale sogne- eller landsbyforeninger er dannet, og hver uge kommer flere til.

Beboerne ude i de danske landsbyer er på meget kort tid på chokerende måde blevet klar over, at det er i yderste øjeblik, hvis deres skole, brugs, købmand, forsamlingshus, postekspedition osv. skal reddes eller genskabes, hvor disse funktioner er gået tabt. De prøver nu at hjælpe de nødstedte håndværkere at sikre et rimeligt byggeri, at styrke sammenholdet i de lokale foreninger og klubber inden for idræt og andre områder, at få forbedret den kollektive trafik m. v.

Beboerblade og sogneaviser dukker op overalt. Det hele sker i et sådant omfang, at det

har karakter af en folkelig bølge. — Klokken er faldet i slag, men det lykkedes forinden at vende udviklingen, siger formanden for landsforeningen, lærer Carsten Abild. På foreningens første ordinære generalforsamling fornylig kunne man konstatere, at nu behøver man ikke mere frygte for landsbyernes fremtid. For et år siden kunne man med rette spå, at inden længe var landsbyerne øde museumsbyer, men vendepunktet er passeret.

R. N.

Slægtsgaardsfolk og de folk, der arbejder for landsbyernes trivsel har meget til fælles. Skulle nogen ønske at komme i forbindelse med landsbyforeningen kan vi oplyse, at formandens adresse er: Carsten Abild, Mejerivej 17, 5485 Skamby, telefon (09) 86 12 07.

Velkommen til nye medlemmer:

Hr. proprietær Hans Chr. Møller,
„Nylund“
Hestørøddevej 104
7990 Øster Assels

Hr. gdr. Aksel Theodor Petersen
Søndre Kirkebogård
Karlgårdsvej 8
3782 Klemensker

Gdr. sygeplejerske
fr. Ane-Lise Bædkel
Sjælstoftegaard, Byvej 15
4970 Rædby

Hr. Erik Weinreich
„Splittøften“
Ellekærsvvej 10, Uggerløse
4400 Kalundborg

Hr. gdr. Knud Arne Jensen
„Kildegård“, Klokkegaardsvej 1
Toksværd
4684 Holme Olstrup

Hr. gdr. Frede Kristiansen
Korsholm
Gødstrupvej 2, Gødstrup
4684 Holme Olstrup

Fru Ellen og
hr. Kr. Hemmingsen
Vallekildevej 48
4534 Hørve

Gdr. ne Inger og Arne Greiersen
„Langkærgaard“
Lystrupvejen 14, Lystrup
4652 Holme Olstrup

Hr. gdr. Steffen Buch Juul
Høllund Tværvej 6
Høllund
7100 Vejle

Hr. regnskabschef
Jess de Waal
Nørreled 8
4300 Holbæk

Gdr. fr. Bente Vestergaard
Lihmegård
Østre Herrup Standvej, Lihme
7862 Brodal

Hr. gdr. Flemming Kaj Hansen
„Hegnsgaard“
Ulvehøjvej 9, Okslund
5650 Brørup

Hr. dyrlæge, forpagter
Hans Øjvind Nielsen
Rønbækgaard, Ringsbjergvej 12
Sædder, 4682 Tureby

Hr. gdr. Orla Hansen
Kilshøj
Keldsbjergvej 2, Torup,
4750 Lundby

Jens og Anna Jensens fond

udlåner penge til unge landmænds etablering også ved generationsskifte. — Årlig ydelse uden kurstab for tiden 12 procent hvoraf 9 procent rente. — Henvendelse til:

**Advokat Martin Olesen, Bogense, tlf. (09) 81 16 66 eller
Gdr. Niels Eriksen, Kørbitzdal, Ringe, tlf. (09) 62 11 75**

Landbrugslån til ethvert formål.

Har De brug for lån til tilbygning, sammenlægning, grundforbedring, køb af nye maskiner, udvidelse af besætning, ejerskifte eller andet, kan De roligt henvende Dem til Forenede Kreditforeninger. Vi yder

lån overalt på øerne på op til 50% af ejendommens værdi med løbetider på 10, 20 og 30 år. Lad en af vore landbrugs-kyndige folk kigge på Deres ejendom, så får De den rigtige belåning - hurtigt, smidigt og effektivt.

FORENEDE KREDITFORENINGER

Otto Mønstedes Plads 11 · Postbox 333 1503 København V · Tlf. (01) 15 34 34
Mageløs 2 · Postbox 343 5100 Odense · Tlf. (09) 11 77 77

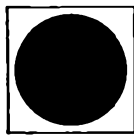
**Jyllands
Kreditforening
er
specialister i
Jylland...**

JYLLANDS KREDITFORENING

6100 HADERSLEV: Åstrupvej 13. Tlf. (04) 52 70 00
6950 RINGKØBING: Herningvej 3. Tlf. (07) 32 01 11
8800 VIBORG: Sct. Mathiasgade 1-3. Tlf. (06) 62 33 33
9100 AALBORG: Boulevarden 43. Tlf. (08) 12 38 77
8260 ÅRHUS-VIBY J: Borgvold 16. Tlf. (06) 14 88 00

**SPAREKASSEN
SYDJYLLAND**

**Et A-rentebevis fra Andelsbanken
giver stigende rente år for år
-uden at Deres penge er bundet.**

ANDELSBANKEN

**Vi skaffer penge
til gårde.**

København: Jarmers Plads 2,
1590 København V Tlf. (01) 12 53 00

Århus: Åboulevarden 69,
8100 Århus C Tlf. (06) 12 53 00

Herning: Viborgvej 1,
7400 Herning. Tlf. (07) 12 53 00

Afd.kontor i Aalborg: Algade 38,
9100 Aalborg. Tlf. (08) 12 53 00

Afd.kontor i Odense: Jernbanegade 16,
5000 Odense. Tlf. (09) 12 53 00

Kreditforeningen Danmark

